

(יח) אם יתן לי בלק מלא ביתו כסף וזהב לא אוכל לעבר את פי ה'.

אם נדקדק נראה שיש שינוי לשון בין מאמרו של בלעם למאמרו של רבי יוסי בן קסמא במסכת אבות [פ"ו מ"ט]: אמרתי לו בני אם אתה נותן לי כל כסף וזהב ואבנים טובות ומרגליות איני דר אלא במקום תורה, והיינו משום שבלעם נתן מדה וגבול להחלטתו, כי אולי אם יתן לו בלק שני בתים מלאים כסף וזהב, או אולי יותר מזה, אז ישתלם לו לעבור את פי ה', אבל ר' יוסי בן קסמא הדגיש שאפילו אם תתן לי את כל העושר שבעולם אעפ"כ איני דר אלא במקום תורה, ודו"ק.

מ"ז הל"ב

(כב,כח) ויפתח ה' את פי האתון ותאמר לבלעם מה עשיתי לך כי הכיתני זה שלש רגלים.

וברשי"י (ממדר"ת ט) זה שלש רגלים, רמז לו אתה מבקש לעקור אומה החוגגת שלש רגלים בשנה. וצריך ביאור, איזה ענין מיוחד היה כאן להזכירו דוקא מעלה זו של ישראל, שהם חוגגים שלש רגלים בשנה.

ויתכן לפרש שבאמת רצתה האתון לרמז לו לבלעם את הטעם למה היא ממאנת ללכת, והוא משום שאינה רוצה לעשות אפילו פסיעה אחת כנגד רצון השי"ת. והנה בגמ' סוטה (כב.) מבואר שאם יש שתי כנסיות, אחת קרובה לביתו והשניה היא יותר רחוקה, ראוי ללכת לרחוקה ומקבל בזה "שכר פסיעות".

ויש להעיר על מה שלא מצינו ענין זה אצל שאר מצוות, שהרי לא שמענו מעולם שאם יש לו לאדם שתי סוכות - אחת קרובה ואחת רחוקה - שראוי ללכת לרחוקה, וכן כתב המהר"ל שדין זה אינו נוהג אלא בהליכה לבית הכנסת. ונראה שבאמת עיקר הענין של שכר פסיעות נובע ממצות עלייה לרגל, שהולכים מרחוק לבית המקדש, וכמה כתובים מורים על החשיבות המיוחדת של "ההליכה" לבית המקדש (תהלים קכב,א) "בית ה' נלך", (שה"ש ז,ב) "מה יפו פעמיך בנעלים בת נדיב", ולכן שייך ענין זה גם בבית הכנסת שהוא מקדש מעט, אבל לא בשאר מצוות.

וזהו שרמזה האתון לבלעם, שאתה רוצה שאני אלך פסיעות כנגד רצון השי"ת, אני לא אלך אף פסיעה אחת כנגד רצונו, שהרי בודאי עונשים על כל פסיעה ופסיעה כנגד רצון השי"ת, כמו שנותנים שכר על כל פסיעה ופסיעה של עשיית רצונו, וזהו זכותה של אומה זו החוגגת שלש רגלים בשנה עם פסיעות בלתי ספורות של עלייה לרגל לכבוד השי"ת.

דף על הדף סוטה דף כב עמוד א

המהר"ל (נתיב העבודה פרק ה') דברים עמוקים בענין מעלת שכר פסיעות בהליכתו לבית הכנסת וז"ל: וכך אמרו בגמ' סוטה שיש ללכת אל בית הכנסת שהוא יותר רחוק מן האדם, מפני שהוא נוטל שכר פסיעות. ויראה כי אין הדין הזה גבי סוכה, שאם יש לו שתי סוכות האחת קרובה והאחת רחוקה, שאין לו לילך אל הסוכה הרחוקה בשביל שהוא נוטל שכר פסיעות, כי אם גבי בית הכנסת אמרו [כן], וכדאמר הכתוב אשרי אדם שומע לי לשקוד על דלתותי וגו' מזוזות פתחי.

וזה כי השם יתברך מצוי בבית הכנסת, כמו שאחז"ל (מגילה כ"ט ע"א) כי בית הכנסת הוא מקדש מעט, ולכך השי"ת מצוי בבית הכנסת, ולפיכך כאשר הולך לבית הכנסת, הוא נמשך אל השי"ת להיות לו דביקות בו ית'. וידוע כי המתנועע (- הולך) אל דבר, הוא דביקות גמור עם המתנועע יותר וזהו דביקות וחיבור גמור. ולכן אמר שהקב"ה מונה פסיעתך, כי אף פסיעה אחת יותר רחוקה, הקב"ה מונה, כי הכל הוא לפי התנועה יש לו דביקות בו יתב', כי אם הולך מרחוק, הרי זה מורה דביקות גמור בו ית' לכך הולך מרחוק עכ"ל.

4 במדבר פרק כד פסוק ה

מה טובו אהליך יעקב משכנתיך ישראל:

5 רש"י במדבר פרשת בלק פרק כד פסוק ה

(ה) מה טובו אהליך - על שראה פתחיהם שאין מכווין זה מול זה: משכנותיך - חניותיך, כתרגומו

6 תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף קה עמוד ב

אמר רבי אבא בר כהנא: כולם חזרו לקללה, חוץ מבתי כנסיות ומבתי מדרשות. שנאמר ויהפך ה' אלהיך לך את הקללה לברכה כי אהבך ה' אלהיך, קללה, ולא קללות.

7 דברים פרק כג פסוק ו

ולא אבך יקנך אלהיך לשמע אל בלעם ויהפך יקנך אלהיך לך את הקללה לברכה פי אהבך יקנך אלהיך:

8 נועם אלימלך במדבר פרשת בלק

מה טובו אוהליך כו' (כד, ה): איתא בגמרא (סנהדרין קה ב) שכל הברכות שנאמרו על ידי בלעם נתבטלו חוץ מן הפסוק הזה מה טובו* והטעם לזה נראה בהקדים לפרש פסוק (דברים כג, ו) ולא אבך כו' לשמוע כו' ויהפוך כו', יש לדקדק דמעיקרא אמר ולא אבך לשמוע, משמע שלא רצה לשמוע אליו כלל, והדר כתיב ויהפוך כו' משמע ששמע אלא שהפכה לברכה: ונראה שהפירוש כך, דאיתא בגמרא מתוך ברכתו של אותו רשע אתה יודע מה היה בלבו לקללם אלא שהפך השם יתברך לברכה: וכך פירוש הפסוק ולא אבך: רצה לומר שהקב"ה לא רצה לשמוע קללתו ולברכם בברכה שהיא היפך הקללה שחישב בלעם* אלא ברכם בברכה שאינו היפך הקללה: וכוונת השם יתברך ברוך הוא היה בזה כדי שלא יסבור בלעם שהקב"ה אינו חפץ לברך את ישראל אך לבטל מהם הקללה שלא תחול ולכן ברכם בהיפך הקללה* ולכן ברכם ברוך הוא בברכה אחרת למען ידע שכוונתו אינה כי אם לברך את ישראל ממש תמיד* וזהו ולא אבך כו' ויהפוך, שהפך מחשבתו שרצה לקללם והשם יתברך ברוך הוא ברוב רחמיו לא די שביטל קללתו אף ברכם ברכה אחרת* וזהו פירוש הפסוק וירא בלעם כי טוב בעיני ה' לברך כו'* פירוש גם כן כדלעיל, דהיינו שבלעם הבין שהקב"ה אין כוונתו רק לברך את ישראל ולא לבטל קללתו לבד שאם לא כן היה לברכם בברכה שהיא היפך הקללה, ולכן עלה בלבו של בלעם גם כן לברך את ישראל וחישב מחשבה טובה עליהם ונתן השם יתברך בפיו ברכת מה טובו* ולכן נתקיימה כי לא היה בה שום מחשבת קללה מה שאין כן בשאר הברכות* וזהו פירוש הגמרא מברכתו שלא אותו רשע כו', והיינו ברכת מה טובו והיא נקראת ברכתו, כי לא חישב בה קללה, מה שאין כן שאר הברכות שהיה בהם תערובות קללה וזה היה עיקר מחשבתו של אותו רשע בהם* ולכן נתקיימה זו דווקא: ופירוש איך היה בלבו, קאי על שאר הברכות והבן כי מתוק לחיך*